

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Факультет психології

Кафедра соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

На правах рукопису

Бобрик Ольга Василівна

**Розвиток професійної компетентності вчителів до впровадження
комплексної сексуальної освіти**

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня: бакалавр

за спеціальністю 231 «Соціальна робота»

галузі знань 23 Соціальна робота

за освітньо-професійною програмою «Соціальна педагогіка»

Рівень вищої освіти: перший

Науковий керівник:

Кандидат психологічних наук, доцент

Байдарова Ольга Олегівна

Допустили до захисту в ДЕК

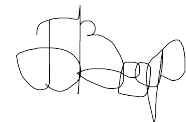
Кафедра соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

Завідувач кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

доктор психологічних наук, професор

Чуйко О.В.

Київ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНДАРТІВ СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ .7	
1.2. Аналіз міжнародних стандартів	8
1.3. Аналіз українських стандартів	13
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	17
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ СТАРШОКЛАСНИКІВ.....	18
2.1. Етапи проведення емпіричного дослідження	18
2.2. Результати дослідження.....	23
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	42
РОЗДІЛ III. РОЗРОБКА МОДЕЛІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ У ЗДІЙСНЕННІ СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ СТАРШОКЛАСНИКІВ	44
3.1. Складові/компоненти компетентності вчителя до здійснення сексуальної освіти.....	44
3.2. Апробація моделі компетентності вчителя до здійснення сексуальної освіти.....	55
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Визначено, що вчителі та їхнє професійне навчання, розвиток відіграють невід'ємну роль у забезпеченні права дітей та молоді на всебічну сексуальну освіту. Згідно з результатами дослідження «Обізнаність та ставлення спільноти вчителів до комплексної сексуальної освіти», 52% вчителів зазначають, що до сексуальної освіти дітей мають бути залучені педагоги [14].

У «Міжнародному технічному керівництві з питань сексуальної освіти» описано, що викладання комплексної сексуальної не зводиться до діяльності чи відповідальності окремого вчителя, а є результатом колективних дій всіх педагогів в умовах взаємної підтримки та обміну досвідом реалізації програми [24]. Тому вчителям, які відповідають за викладання сексуальної освіти, також потрібна спеціальна підготовка, щоб вони могли правильно і зрозуміло обговорювати питання сексуальності та успішно застосовувати практичні методики навчання. Забезпечення сексуальної освіти під час освіти вчителів підтримується на міжнародному рівні такими документами: «Стандарти сексуальної освіти в Європі»[23], «Національні стандарти підготовки вчителів» (США) [27], «Рамка для основних компетенцій сексуальних педагогів» [35], «Програми сексуальної освіти Європейське регіональне бюро» [40] оскільки відіграє вирішальну роль щодо впровадження та якості сексуальної освіти в школі.

Враховуючи проблеми загальношкільної сексуальної освіти під керівництвом вчителя, існує загальне усвідомлення того, що освіта вчителів має вирішальне значення для успіху будь-якої програми сексуальної освіти, яка здійснюється в шкільному контексті.

Відтак, постає потреба у глибшому вивченні закордонного та українського досвіду здійснення сексуальної освіти в школі, визначенні переліку

компетентностей вчителя у сфері здійснення сексуальної освіти педагогів для підвищення рівня їх готовності до впровадження сексуальної освіти.

Об’єкт дослідження – компетентність вчителів до здійсненні сексуальної освіти школярів.

Предмет дослідження – підготовка вчителів старшої школи до реалізації сексуальної освіти.

Мета дослідження – розробити модель компетентності вчителів старшої школи у здійсненні сексуальної освіти для впровадження її у програмах підвищення кваліфікації.

Згідно з поставленою метою визначено такі завдання:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрити сутність поняття сексуальної освіти та компетентності вчителів до здійснення сексуальної освіти старшокласників.

2. Проаналізувати міжнародні та українські стандарти (настанови, рекомендації) щодо викладання сексуальної освіти та визначити зміст підготовки вчителів старшої школи до здійснення сексуальної освіти.

3. Емпірично визначити рівень підготовленості педагогічних працівників до впровадження сексуальної освіти старшокласників відповідно міжнародних рекомендацій.

4. Розробити та апробувати модель компетентності вчителів у здійсненні сексуальної освіти старшокласників для впровадження її у програмах підвищення кваліфікації.

Методологічну основу дослідження становлять: науково-теоретичні положення з сексуальної освіти та законодавчої бази України, закордонні наукові

статті що уможливило здійснення аналізу категоріального поля дослідження та створило умови для порівняльно-зіставного аналізу поняття сексуальна освіта; *соціокультурний, психологічний, педагогічний, методичний, соціологічний підходи наукового пошуку*, що надало можливості для дослідження рівня підготовленості педагогічних працівників до сексуальної освіти старшокласників відповідно міжнародних рекомендацій.

Методологічним орієнтиром дослідження стали такі **принципи**: науковості, багатофакторності, системності, конкретності, практичності.

Для розв'язання визначених завдань і досягнення поставленої мети використовувався комплекс взаємопов'язаних **методів** дослідження, зокрема, *загальнонаукові* (опис, аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація) – із метою з'ясування стану розроблення досліджуваної проблеми в педагогічній, соціально-педагогічній, психологічній літературі); *метод анкетування* – для отримання достовірної інформації шляхом відповідей респондентів на конкретні запитання; *порівняльний аналіз* – дає змогу шляхом порівняння встановити схожість і відмінність між явищами та особливостями, що вивчаються.

В процесі наукового дослідження застосовувалися авторські анкети.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що нами, схематично зображено та апробовано модель компетентності вчителів у здійсненні сексуальної освіти старшокласників для впровадження її у програмах підвищення кваліфікації.

Експериментальна база дослідження: Клеванський професійний ліцей, Рівненська ЗОШ №9, Воскресеньський НВК, ЗСШ «Лідер».

Структура наукової роботи: складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНДАРТІВ СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Визначення поняття сексуальна освіта

Сексуальна освіта є життєво важливим підходом для підтримки дітей та молоді у їх загальному розвитку. Вона дає можливість збільшити їхні знання про сексуальне та репродуктивне здоров'я, права та розвивати процес прийняття рішень, комунікативні навички та навички зниження ризику, а також позитивне та відповідальне ставлення до сексуальності й відносини.

Розуміння сексуальної освіти постійно розвивається, і існують відмінності в термінології, визначеннях і критеріях, що використовуються в різних міжнародних документах, що стосуються даного терміну.

Ліпсон розглядає сексуальну освіту як навчання з різних фізіологічних, психологічних і соціологічних аспектів сексуальної реакції та розмноження [36, р.117]. Керні визначав сексуальну освіту як комплексний курс дій школи, розрахований на досягнення соціально бажаного ставлення та особистої поведінки дітей, які найкраще захистять особистість [36, р. 119].

У Стандартах сексуальної освіти в Європі поняття сексуальна освіта описується наступним чином: «Навчання про когнітивні, емоційні, соціальні, інтерактивні та фізичні аспекти сексуальності» [37].

Європейський парламент випустив брошуру «Принципи сексуальної освіти в Європейському Союзі» [17]. У ній виділяється п'ять складників ефективного сексуальної освіти:

- Комплексний підхід. Сексуальна освіта має охоплювати не лише фізичний аспект, а також і емоційний та психологічний.
- Батьки мають право долучатися до просвіти своїх дітей на цю тему
- У школах цей предмет мають вести спеціально навчені викладачі

- Відвідування таких уроків має бути обов'язковим
- Навчальні програми, які дозволяють говорити на різноманітні теми, без табу та без засудження

Звіт SIECUS про громадську підтримку сексуальної освіти описують її як широкий термін, який використовується для опису освіти про статеву анатомію людини, статеве розмноження, статеві зносини та інші аспекти сексуальної поведінки людини [34].

Європейська експертна група з питань сексуальної освіти вбачають метою сексуальної освіти розвивати та зміцнювати здатність дітей та молоді робити усвідомлений, задовільний, здоровий та шанобливий вибір щодо стосунків, сексуальності, емоційного та фізичного здоров'я [40].

Підсумовуючи все вищеописане, ми дійшли висновку, що сексуальна освіта спрямована на передавання наукової, реальної та об'єктивної інформації не лише про анатомію статевих органів та репродуктивне здоров'я, а й здатності людей робити свідомий, здоровий вибір щодо стосунків, сексуальності, емоційного та фізичного здоров'я; вивчає широкий спектр тем, пов'язаних із сексуальністю, досліджує цінності та переконання щодо цих тем і допомагає людям отримати навички, необхідні для навігації у стосунках із собою, партнерами та спільнотою.

1.2. Аналіз міжнародних стандартів

Якісна сексуальна освіта ґрунтується на міжнародно визнаних правах людини, зокрема на праві на доступ до відповідної інформації, пов'язаної зі здоров'ям. Це право було підтверджено Комітетом ООН з прав дитини [8], Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок [7], Комітетом з економічних, соціальних і культурних прав [6], а також Конвенцією Організації

Об'єднаних Націй про права людини з інвалідністю [9]. Крім того, сексуальна освіта підтримується в Програмі дій Міжнародної конференції з народонаселення та розвитку 1994 року [18], і його важливість була підкреслена Спеціальним доповідачем ООН з права на освіту у звіті Генеральної Асамблеї ООН 2010 року [5], присвяченій виключно цій темі і Європейським судом з прав людини у 2011 році [3].

Стандарти підготовки вчителя є частиною ініціативи Future of Sex Education (FoSE) [27], яка має на меті, щоб кожна молода людина в державній школі мала високу якісну, всебічну сексуальну освіту, тобто відповідно до розвитку, культури та віку. У Сполучених Штатах сексуальна освіта є найбільш поширеною, викладається в рамках програми охорони здоров'я та/або фізичного виховання (PE) на рівнях середньої та старшої школи. Стандарти підготовки вчителів зосереджені саме на підготовчих програмах, які, швидше за все, готують вчителів охорони здоров'я та фізкультури викладати в середній та старшій школі.

Щоб сприяти розробці широких програм сексуальної освіти, РНАС підготував канадські рекомендації щодо викладання сексуальної освіти. Керівництво розроблено направляти та об'єднувати професіоналів, які забезпечують освіту щодо сексуального здоров'я в Канаді. Документ «Рекомендації» [33] розроблено для впровадження, та оцінки програм освіти щодо сексуального здоров'я в школах і громадах. Рекомендації пропонують основні три кроки процесу розвитку сексуальної освіти:

Оцінка та планування. На першому кроці, педагоги оцінюють рівень знань про сексуальну освіту у цільовій групі та відповідно планують освітню програму. Наприклад, викладач може попросити учнів заповнити анонімні анкети для оцінки знання, ставлення та визначення навичок учнів, пов'язаних з інфекціями, що передаються статевим шляхом, які вражають молодих людей. На основі відповідей учнів, інструктори «рівний-рівний» можуть спланувати

освітню програму або втручання, які будуть спрямовані й матимуть конкретне відношення до освіти про інфекції, що передаються статевим шляхом та потреби учнів у школі.

Втручання. На другому кроці вчителі впроваджують освітню програму або втручання, спеціально розроблені для вирішення проблеми-потреби групи, визначені на етапі оцінки. Якщо, наприклад, учитель, виявить в учнів в анкеті проблемні питання, тобто ті, на які більшість не змогла знайти відповіді. Вони можуть включати відповідну інформацію, щоб закрити прогалини в знаннях щодо даних тем.

Оцінка. На третьому кроці вчителі намагаються виміряти, якою мірою освітня програма чи втручання були ефективними у досягненні своїх цілей. Наприклад, можна було б знову використати анкету, щоб оцінити, чи зросла обізнаність учнів про випадки ІПСШ, які часто не мають симптомів. Етап оцінки може бути особливо корисним у визначенні того, як сексуальна освіта або заходи, що пов'язані з нею, можуть бути покращені наступного разу, коли вони будуть впроваджені.

Національні стандарти сексуальної освіти (США) [26] окреслюють, що повинні знати й вміти всі учні на певному етапі своєї освіти, а не як вчителі повинні викладати або які навчальні програми повинні використовувати, описує показники освіти. Стандарти написані для визначення ключових понять і навичок, якими загалом повинні володіти учні протягом шкільного віку та протягом усього життя. Їх можна використовувати для створення уроків або навчальних програм з цілями, які забезпечать досягнення стандартів. Національні стандарти є добровільним керівництвом, багато чого залишається на розсуд викладачів, адміністраторів та розробників навчальних програм.

Метою Національних стандартів сексуальної освіти: є:

- надавати чіткі, послідовні та зрозумілі вказівки щодо основного, мінімального, змісту та навичок необхідний для ефективної сексуальної освіти, яка відповідає віку учнів;
- розроблені для розв'язання проблеми непослідовного впровадження сексуальної освіти по всій країні та обмеженого часу, виділеного на викладання цієї теми, і ця місія залишається актуальною;
- надавати вказівки для шкіл при розробці та проведенні сексуальної освіти, яке заплановано, і є частиною підходу всебічної шкільної санітарної освіти;
- обґрунтування викладання змісту та навичок сексуальної освіти на різних рівнях класу, тобто ґрунтується на доказах, відповідно до віку та керується теоріями.

Відповідно до Міжнародного технічного керівництва з сексуальної освіти комплексне [24] сексуальне виховання має бути:

- Науково точним
- Інкрементальним
- Відповідно до віку та розвитку
- На основі навчальної програми
- Комплексним
- На основі правозахисного підходу
- На основі гендерної рівності
- Культурно релевантним і відповідним контексту
- Трансформативним

- Здатним допомогти розвинути життєві навички, необхідні для підтримки здорового вибору

Керівництво насамперед актуальне для міністерств освіти та профільних фахівців, у тому числі розробників навчальних програм, директорів шкіл та педагогів. Керівництво також можуть використовувати неурядові організації (НУО), молодь та фахівці, які працюють з молоддю, як інструмент інформаційно-просвітницької роботи та адвокації, наприклад, для донесення цієї інформації як приклади кращої практики. У Керівництві підкреслюється потреба в програмах, які засновані на фактах і наукових даних, адаптовані до місцевих умов і логічно побудовані таким чином, щоб враховувати й впливати на чинні уявлення, моральні цінності, психологічні установки та життєві навички, які у свою чергу впливають на здоров'я та благополуччя людей у контексті сексуальності. Особлива увага в розроблених «Стандартах сексуальної освіти в Європі» відводиться компетенції педагогів, що є центральним аспектом сексуальної освіти.

Європейське регіональне бюро ВООЗ та ВZgA «Питання навчання: Основа основних компетенцій викладачів сексуальних питань» [35] — ця робота зосереджена на сексуальних педагогах і компетенціях, які вони повинні мати або розвивати та впроваджувати сексуальну освіту. Вона в першу чергу адресована тим, хто проводить навчання сексуальних педагогів та експертів, які розвивають відповідні навчальні програми для такого виду освіти.

Структура призначена для забезпечення підтримки та сприянню впровадження навчальних програм для викладачів сексуальних питань та покращення якості існуючих програм. Робота є основоположним документом для розробки власних навчальних посібників і методів, сама по собі не пропонує докладних матеріалів або методів, оскільки вони повинні бути адаптовані до кожного національного контексту.

Інструмент зіставлення навчальної програми для впровадження Національних стандартів підготовки вчителів до сексуальної освіти — цей інструмент зіставлення навчальної програми призначений для використання разом із «Оцінка застосування Національних стандартів підготовки вчителів щодо сексуальної освіти» [28]. Інструмент оцінки призначений для того, щоб визначити, наскільки добре ваша навчальна програма відповідає стандартам у межах окремих курсів. Інструмент зіставлення навчальної програми дозволяє адміністрації й викладачам визначити, де і як стандарти та показники розглядаються в навчальній програмі/плані та ілюструє послідовність, в якій концепції викладаються навички.

Оцінка застосування Національних стандартів підготовки вчителів до сексуальної освіти — цей інструмент оцінювання призначений для використання адміністраторами, викладачами, які відповідають за професійну підготовку викладачів програми з просвіти здоров'я та санітарної освіти/фізичного виховання [21]. Мета цього оцінювання — визначити, наскільки добре ваша навчальна програма відповідає стандартам у вашій програмі професійної підготовки.

Отже, у сукупності ці програми допомагають молодим людям розвивати самооцінку та життєві навички, які заохочують до критичного мислення, чіткого спілкування, відповідального прийняття рішень та шанобливої та чуйної поведінки.

1.3. Аналіз українських стандартів

В Україні, згідно з чинними державними стандартами (затвердженими ще 2011 року), окремий предмет «Сексуальна освіта» у школах не вивчався. Однак його елементи були включені до змісту інших: основи здоров'я, біологія та

громадянська освіта. В Україні сексуальна освіта — є частиною соціальної та здоров'я забезпечувальної галузі Державного стандарту базової середньої освіти [2]. Це рамковий документ, на основі якого складаються навчальні програми для учнів 5-9 класів. Базою для здійснення сексуальної освіти у школі є програма предмета «Основи здоров'я».

В Україні правові основи навчання у школах ґрунтуються на низці державних стандартів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» [16] та Постанова «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти» [15], в якій визначено вимоги до навчання в школі. У цих документах не згадується тема, пов'язана з сексуальним та репродуктивним здоров'ям, але вони підтримують впровадження предметів, пов'язаних зі здоров'ям, у школах, а також розробку та затвердження навчальних програм для цієї мети. Зокрема, у Концепції Загальнодержавної програми «Репродуктивне та статеве здоров'я нації на період до 2021 року» [11] наголошується на потребі нагального вжиття ефективних заходів для розв'язання соціально значущої проблеми запобігання захворюваності шляхом зміцнення здоров'я людей як найвищої соціальної цінності.

В Україні головним завданням власне сексуальної освіти є сприяння гармонійному розвитку підростаючого покоління та моральних міжстатевих стосунків, зміцненню шлюбу та сім'ї. Тому сексуальну освіту не можна розглядати відокремлено від загальних питань освіти, яка готує молоде покоління не тільки до праці та громадської діяльності, а й до особистого життя. Разом з цією «сексуальною проблемою» є також соціально-гігієнічна проблема, пов'язана зі здоров'ям, працездатністю, настроєм людей та їх способом життя.

Тема «сексуальності» є частиною шкільної та університетської програми. Розв'язання проблеми вибору здорової поведінки закріплено на новому

інтегрованому курсі шкільної програми – «Основи здоров'я», завданням якого є впливати педагогічними методами на свідомість і поведінку учнів шляхом розвитку їх цінностей, відносин, життєвих і спеціальних умінь, дружній до здоров'я, безпеки, гармонійного розвитку та успіху. Насправді на предмет «Основи здоров'я» покладаються великі сподівання. Викладання дисциплін, що формують в учнів мотивацію до здорового способу життя, потребує нового, якісного методу дослідження навчання, що ґрунтується на принципі засвоєння знань, а не як завдання навчання. Ці методи формують компетентнісний підхід (знання заради умінь), який базується на формуванні та розвитку життєво важливих умінь. Це також обґрунтовує необхідність формування усвідомлених поведінкових реакцій, які б дозволили успішно вирішити завдання самозахисту від ризикованої поведінки, подолання життєвих труднощів, побутових проблем та інших проблем, які виникають у підтримці навчального предмета.

У шкільній біології знайомство з відмінностями ролі чоловіка і жінки в процесі збереження роду розпочинається з розділу «Рослина». Тут учні отримують перші знання про статеві органи та клітини, відмінності їх будови та функцій. Розділ «Тварини» знайомить учнів з відмінностями будови та ролі чоловіків і жінок. У розділі «Людина і її здоров'я» учні, вивчаючи особливості будови систем організму, знайомляться з відмінностями їх будови. Особливе місце в курсі біології займає тема «Розмноження та розвиток організму людини». Будова статевої системи, особливості її функціонування у чоловіків і жінок, процеси запліднення та вагітності, захворювання статевої системи та їх профілактика. Важливо, що у цій темі висвітлюють питання народження та рівної відповідальності чоловіка та жінки щодо створення найбільш сприятливих умов для розвитку матки, народження та зростання дитини. У шкільній програмі з біології, на жаль, мало уваги приділяється психосексуальному розвитку підлітка,

етапам сексуальної привабливості та відмінності цього процесу у дівчаток і хлопчиків. Тут потрібна додаткова інформація.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Сексуальна освіта — це надання інформації про розвиток тіла, секс, сексуальність та стосунки, а також формування навичок, щоб допомогти молодим людям спілкуватися та приймати обґрунтовані рішення щодо сексу та свого сексуального здоров'я.

Вчителі мають особливо хороші можливості для забезпечення всебічної сексуальної освіти та створення атмосфери довіри, поваги в школі.

Міжнародні стандарти щодо сексуальної освіти надають повну підтримку для більш вбудованого підходу до надання сексуальної освіти. Аналогічно, аналіз літератури підкреслив необхідність більшої співпраці, інтеграції та послідовності в наданні сексуальної освіти в Україні. Є вагомі аргументи, щоб стверджувати, що всі вчителі до початку навчання вимагають фундаментального розуміння основних тем сексуальної освіти.

Сертифікація вчителя для викладання сексуальної освіти, наявність знань та відвідування тренінгів з підвищення кваліфікації асоціюються з кращими знаннями студентів з цього предмету. Відповідна підготовка – основний фактор, який описується у всіх міжнародних документах. Ці висновки підкреслюють важливість якісного професійного розвитку вчителів, починаючи з початкової вчительської освіти, для забезпечення якісної сексуальної освіти. Отже, підготовка вчителів все частіше пропонується як ключовий момент у розв'язання соціальної проблеми забезпечення надання сексуальної освіти.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВЛЕНOSTI ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

2.1. Етапи проведення емпіричного дослідження

Для практичного визначення рівня підготовленості педагогічних працівників до сексуальної освіти старшокласників відповідно міжнародних рекомендацій; було організовано і проведено емпіричне дослідження на базах: Клеванський професійний ліцей, Рівненська ЗОШ №9, Воскресеньський НВК, ЗСШ «Лідер» із використанням інформаційно-комунікаційних технологій (далі — ІКТ).

Мета емпіричного дослідження полягала у визначенні рівня підготовленості педагогічних працівників до сексуальної освіти старшокласників відповідно міжнародних рекомендацій.

Для досягнення поставленої мети дослідження було реалізовано наступні етапи:

1) визначили вибірку опитувальних педагогічних викладачів та виділили чотири групи респондентів, перші – викладають предмет «Основи здоров'я», другі, «Біологію», треті, «Громадянську освіту», останні ведуть поточні класи.

2) на основі Американського національного стандарту підготовки вчителів до викладання сексуальної освіти було розроблено опитувальник для визначення рівня підготовленості педагогічних працівників до сексуальної освіти старшокласників.

Також було реалізовано наступні завдання:

1) визначення розуміння вчителями змісту сексуальної освіти та рівня обізнаності з ключових питань сексуального здоров'я;

2) вивчення ставлення вчителів до формального та неформального статевого виховання;

3) вивчення готовності вчителів до проведення занять з питань сексуальності;

4) дослідження установок вчителів, які можуть впливати на якість сексуальної освіти.

Опитувальник містить питання відкритого та закритого типу.

Він складається з 4 блоків :

- Уявлення про предмет — цей блок стосується конкретних предметних педагогічних знань про предмет сексуальної освіти, про наявність підготовки до його викладання.

- Стратегії викладання та стиль навчання – цей аспект стосується тем, що часто викладаються в цій предметній області, найкорисніші форми представлення; залучення інших фахівців.

- Специфічні труднощі у навчанні — він включає знання про конкретні труднощі викладання, які виникають у рамках окремих тем, і концепцій, також включає розуміння того, що робить вивчення конкретних тем легким або важким.

- Стереотипи – він включає перелік тверджень, що стосуються питань, пов'язаних із сексуальною грамотністю й зі сферою людської сексуальності, таких як статеve життя, контрацепція, гендерна рівність, аборт, ВІЛ.

3) Проводили опитування педагогічних працівників із використанням інтернет технологій. 15 вчителів пройшли опитування очно, 10 – в онлайн форматі.

Процедура дослідження включала: процес опитування викладачів, обробку та опрацювання отриманих результатів, якісний та кількісний аналіз показників дослідження, табличне та графічне їх зображення.

Блок 1 складається з запитань, які входять в програму предмета Основи здоров'я:

- У школах має бути сексуальна освіта ?
- Як ви вважаєте, з якого класу має починатися сексуальна освіта в школі ?
- Напишіть як ви розумієте значення термін «сексуальна освіта»
- Який метод контрацепції допоможе стовідсотково уникнути небажаної вагітності?
- Які фактори можуть стати шляхами інфікування ВІЛ?
- Яка зі статей є більш сприятливою до заражень збудниками захворювань, що передаються статевим шляхом?
- Що впливає на формування сексуальності?
- У яких випадках можна завагітніти?
- Які основні небезпеки зловживання порнографією?
- Яке захворювання можна вилікувати? (Герпес, Кандидоз, Вірус папіломи людини)

Блок 2 складається з таких питань:

- Ваше ставлення до неформального статевого виховання для дітей віком від 15 років, не в межах школи (тренінги, лекції, онлайн-курси тощо)
- Які з форматів найбільш доречні для сексуальної освіти в школах?

- Наскільки важливою є тема людської сексуальності?
- Як ви вважаєте, які з тем мають бути включені в навчальні програми шкільних предметів?
- Які заходи пов'язані з сексуальною освітою Ви проводили? Плануєте провести?
- Хто точно має бути залученим до сексуальної освіти старшокласників?
- Хто точно не має бути залученим до сексуальної освіти старшокласників?
- Чи передбачало ваше навчання під час здобуття вищої освіти або підвищення кваліфікації теми пов'язані з сексуальною освітою?

Блок 3 містить такі питання:

- При проведенні уроків на які теми ви б почувалися не впевнено у своїх знаннях?
- Які з питань вам було б некомфортно обговорювати з учнями на уроках?
- Які бар'єри заважають вам говорити з учнями на теми про людську сексуальність ?
- Як ви вважаєте, наскільки корисними для вас були б такі заходи або допоміжні матеріали щодо викладання тем зі сексуальної освіти?

Блок 4 містить питання ситуативного характеру:

- Дівчата, які носять короткий одяг та яскравий макіяж, ЦИМ спонукають хлопців до активних залицянь

- Аборт має бути забороненим в Україні
- ВІЛ-позитивні діти не повинні вчитися разом з іншими дітьми
- Молоді люди, які мали кількох сексуальних партнерів, є розбещеними
- Обговорення питань контрацепції в школі лише підштовхує учнів до початку статевого життя
- Займатися сексом до шлюбу соромно
- Орієнтацію можна обрати
- Жертвами насильства є жінки
- Починати статеве життя можна лише після 18
- Презерватив дозволяє захиститись від усіх інфекцій, що передаються статевим шляхом, окрім ВІЛ-інфекції, тому що ВІЛ проникає через пори у латексі

Якою мірою ви погоджуєтесь з таким твердженням? Вплив сексуальної освіти призводить до

- 1 Раніше починається статеве життя
- 2 Зростає частота статевих контактів
- 3 Зростає кількість статевих партнерів
- 4 Частіше використовується контрацепція
- 5 Збільшується рівень знань про ризики завагітніти, заразитися інфекціями, що передаються статевим шляхом.

2.2 Результати дослідження

Проаналізуємо отримані результати.

Стать респондента/ки	
Чоловіча	20%
Жіноча	80%

Рис. 2.1. Розподіл респондентів за статтю

Більшість опитаних педагогічних працівників є жінками.

Які ключові предмети викладають ?	
Основи здоров'я	32%
Громадянська освіта	16%
Біологія	8%
Ведуть поточні класи	44%

Рис. 2.2. Розподіл респондентів за предметом викладання

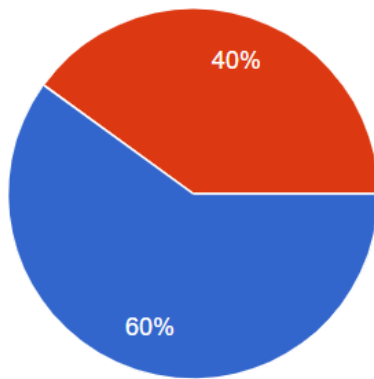
Значна частка з них є класними керівниками або викладають предмет Основи здоров'я.

На питання «Який стаж роботи у педагогічній сфері Ви маєте?» середнім показником можна визначити – 20 років.

Блок 1

Можемо зазначити, що викладачі одноголосно виступають за впровадження сексуальної освіти.

«У школах має бути сексуальна освіта ?»

- Повністю підтримую
- Більшою мірою підтримую
- Як підтримую, так і не підтримую
- Більшою мірою не підтримую
- Зовсім не підтримую
- Важко відповісти

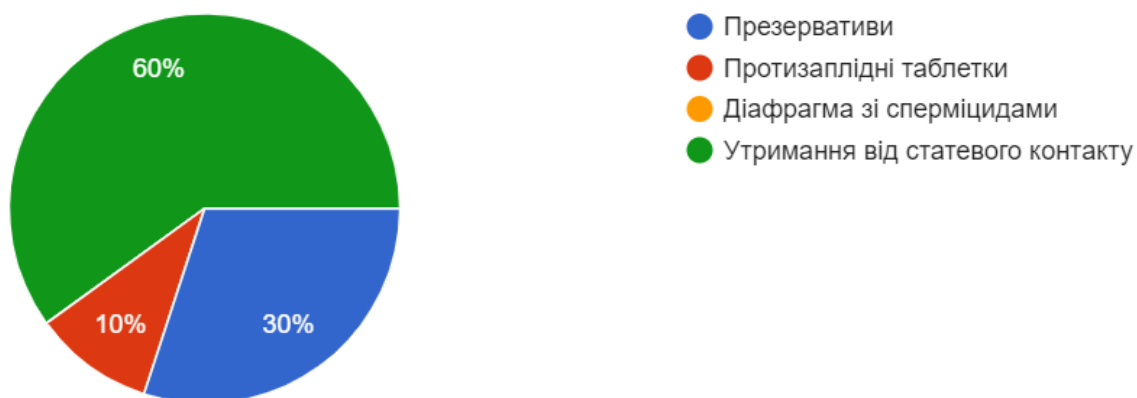
Більшість викладачів, (55%) відзначають, що впровадження предмета сексуальна освіта має починатися з 7 класу. Лише 5% зазначають, що можна починати навчання сексуальної освіти з початкової школи (1- 4 клас).

На питання «Як ви розумієте термін «сексуальна освіта»?» ми отримали такі відповіді:

- «Це процес вивчення сексуальних відносин»
- «Це Стосунки між чоловіком та жінкою»
- «Це знання про небезпеки інтимних стосунків»
- «Це викладання тем, що стосуються статевого розвитку й сексуальних стосунків»

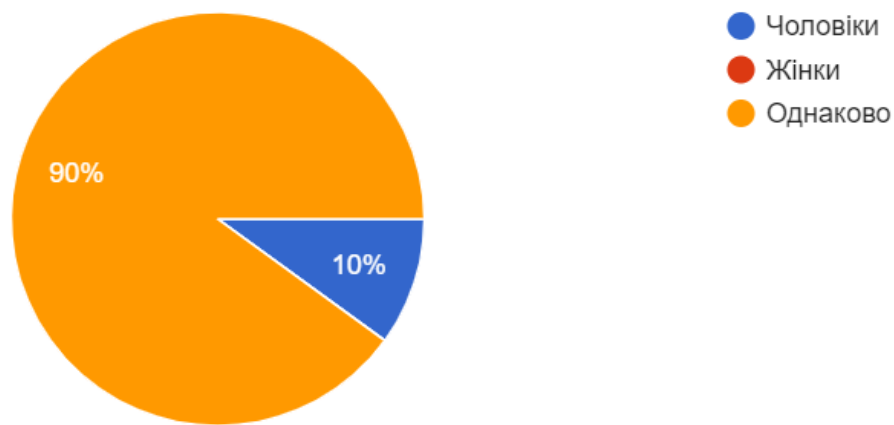
40% викладачів дають неправильну відповідь на питання, що стосується контрацепції (30% вважають презерватив стовідсотковим методом уникнення небажаної вагітності, інші 10% зазначають, що стовідсотково уникнути небажаної вагітності можна за допомогою протизаплідних таблеток).

«Який метод контрацепції допоможе стовідсотково уникнути небажаної вагітності?»

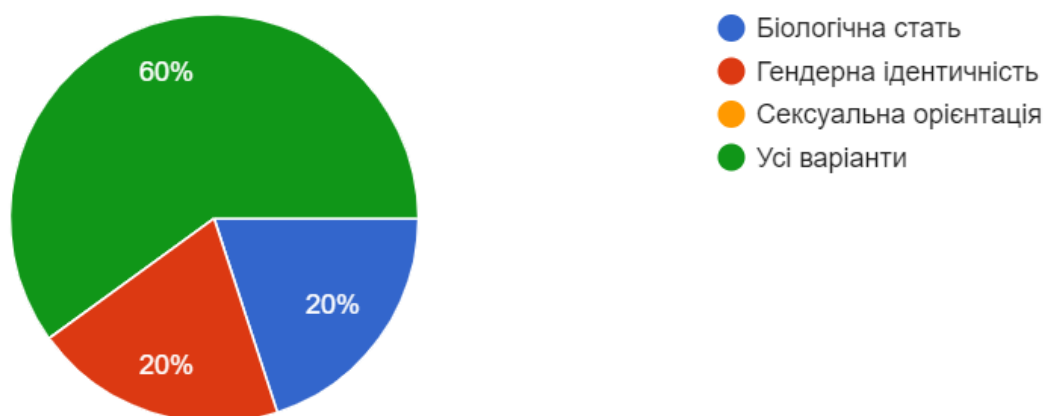
100% респондентів не знають, що жінки є більш сприятливими до заражень, що передаються статевим шляхом (90% думають, що обидві статті мають однакову ймовірність щодо зараження інфекціями, що передаються статевим шляхом, інші 10% виділяють чоловіків, як більш сприятливих до заражень)

«Яка зі статей є більш сприятливою до заражень збудниками захворювань, що передаються статевим шляхом?»

40% зазначають, що на формування сексуальності впливає або лише біологічна стать або лише гендерна ідентичність – що не відповідає дійсності.

«Що впливає на формування сексуальності?»

Отже, можемо зробити висновки до **Блоку 1** педагогічні працівники хибно трактують поняття «сексуальна освіта», демонструють помилкові знання з тем контрацепції, інфекцій, що передаються статевим шляхом та людської сексуальності.

Блок 2

Більшість викладачів (60%) визначають тему людської сексуальності важливішою за інші. Цікавим є факт, що у попередньому блоці викладачі демонструють великий відсоток хибних відповідей (40% зазначають, що на формування сексуальності впливає або лише біологічна стать або лише гендерна ідентичність) на питання, що стосується тем людської сексуальності.

«На вашу думку, наскільки важливою є тема людської сексуальності (зокрема, репродуктивного здоров'я та стосунків) серед інших у школі?»

Серед тих, хто точно мають бути залученими до сексуальної освіти дітей і підлітків, за результатами опитування, на першому місці шкільні психологи та медпрацівники – 100%.

Таблиця 1. Хто точно мають бути залученими до сексуальної освіти старшокласників

Відповідь	Вчителі
<i>Батьки</i>	80%
<i>Вчителі</i>	70%
<i>Шкільні психологи</i>	100%
<i>Медпрацівники</i>	100%
<i>Класні керівники</i>	60%
<i>Шкільні соціальні педагоги</i>	60%
<i>Представники церкви або релігійних організацій</i>	30%
<i>Друзі/знайомі/однолітки дітей</i>	10%

Питання «Хто точно має бути залученим до статевого виховання дітей і підлітків?». Респонденти могли обрати декілька відповідей

Аби детальніше дослідити уявлення вчителів про те, хто має відповідати за проведення сексуальної освіти старшокласників, в анкету було також додано зворотне питання – хто точно не має бути залученими до цього процесу. 70% респондентів визначають, що релігійні організації та однолітки точно не мають бути залученими до процесу сексуальної освіти.

Таблиця 2. Хто точно НЕ має бути залученими до сексуальної освіти старшокласників

Відповідь	Вчителі
<i>Батьки</i>	0%
<i>Вчителі</i>	40%
<i>Шкільні психологи</i>	0%
<i>Медпрацівники</i>	0%
<i>Класні керівники</i>	0%
<i>Шкільні соціальні педагоги</i>	0%

<i>Представники церкви або релігійних організацій</i>	70%
<i>Друзі/знайомі/однолітки дітей</i>	70%

Питання «Хто точно НЕ має бути залученим до статевого виховання дітей і підлітків?». Респонденти могли обрати декілька відповідей

Найменше вчителі вважають, що в навчальних програмах мають бути питання, що стосуються полюції (10%). Цікаво, що тема про полюції отримала меншу підтримку, ніж тема про менструації, хоча це фізіологічне явище – одна з ознак періоду статевого дозрівання хлопців.

Таблиця 3. Які з тем мають бути включені в навчальні програми шкільних предметів

Відповідь	Вчителі
Особиста безпека: правила спілкування з незнайомими людьми	70%
Захворювання, що передаються статевим шляхом	60%
ВІЛ/СНІД	60%
Контрацепція	60%

Безпека в інтернеті	60%
Вагітність та народження дітей	60%
Прийняття рішення про початок статевого життя	80%
Рівність чоловіків та жінок (Гендерна рівність та стереотипи)	30%
Менструації	40%
Коректні назви інтимних частин тіла	40%
Згода на секс	50%
Полюції	10%
Сексуальні орієнтації	30%

Питання «Як ви вважаєте, які з тем мають бути включені в навчальні програми шкільних предметів (наприклад, «Основи здоров'я» чи «Біологія»)?».

Респонденти могли обрати всі відповіді.

Більш ніж половина вчителів (70%) вважають найбільш доречним форматом сексуальної освіти у школі є лекції запрошених спеціалістів. Також

половина (50%) відзначають, що найкращим є варіант, який наданий момент діє у системі освіти, тобто вивчення окремих тем у межах обов'язкових предметів («Основи здоров'я», «Біологія», «Громадянська освіта» тощо).

Таблиця 4. Формати, найбільш доречні для сексуальної освіти у школах

Відповідь	Вчителі
Лекції запрошених спеціалістів (медики, інші сертифіковані спеціалісти)	70%
Заняття зі шкільним психологом/соціальним педагогом	40%
Вивчення окремих тем у межах обов'язкових предметів («Основи здоров'я», «Біологія», «Громадянська освіта» тощо)	50%
Окремий обов'язковий предмет статевого виховання	30%
Класні (виховні) години	20%
Окремий вибірковий предмет статевого виховання	40%

Важко відповісти	0%
------------------	----

Питання «Як ви вважаєте, які з цих форматів найбільш доречні для статевого виховання в школах?». Респонденти могли обрати декілька варіантів відповідей.

У вчителів питали про їхній досвід організації чи проведення пов'язаних із сексуальною освітою заходів у школі. Більшість проводили виховні години на теми з сексуальної освіти (90%) та готували тематичні плакати (60%).

Таблиця 5. Організація та проведення заходів у межах сексуальної освіти вчителями

Заходи, пов'язані з сексуальною освітою	Вчителі	
	Проводили	Планують
Виховні години	90%	10%
Запрошення спеціалістів ззовні (медпрацівників, представників громадських організацій тощо)	40%	30%
Відвідування тематичних тренінгів чи лекцій поза школою	10%	20%

Факультативи (напр., «Захисти себе від ВІЛ», «Дорослішай на здоров'я»)	30%	0%
Організація тематичних кінопоказів	0%	0%
Підготовка тематичних плакатів	60%	20%
Нічого з перерахованого	20%	10%

Питання «Ви організовували або проводили якісь із зазначених заходів, пов'язаних із сексуальною освітою, для учнів?» та «Чи ви плануєте (зокрема, повторно) або хотіли б організувати у своїй школі такі заходи, пов'язані зі сексуальною освітою?»

На питання «Чи передбачало ваше навчання під час здобуття вищої освіти або підвищення кваліфікації теми з людської сексуальності» лише 10% викладачів зазначили, що мали ознайомлення з навчальними програмами сексуальної освіти.

Отже, можемо зробити висновки по **Блоку 2** більшість педагогічних працівників вважає, що саме шкільні спеціалісти точно мають бути залучені до сексуальної освіти старшокласників, а саме шкільний психолог, медпрацівник, вчитель. Найбільш коректною формою надання сексуальної освіти визначають наявний формат викладання або проведення лекцій з запрошеними спеціалістами. Щодо власного досвіду викладання тем сексуальної освіти, він мав форму виховних годин та тематичних плакатів.

Блок 3

Проведення уроків із більшості тем, що вже включені до шкільних предметів або які рекомендовані міжнародними рекомендаціями з сексуальної освіти, не мало б викликати значних складнощів з боку самих вчителів, згідно з їхніми відповідями.

Таблиця 6. Готовність вчителів проводити заняття з окремих тем

Тема	Невпевненість у своїх знаннях	Некомфортно обговорювати
Сексуальні орієнтації	10%	20%
Згода на секс	10%	30%
Прийняття рішення про початок статевого життя	30%	0%
Полюції	20%	40%
Коректні назви інтимних частин тіла	20%	40%

Менструації	0%	0%
Рівність чоловіків та жінок (Гендерна рівність та стереотипи)	10%	0%
Контрацепція	30%	10%
Безпека в інтернеті	0%	0%
ВІЛ/СНІД	10%	10%
Захворювання, що передаються статевим шляхом	20%	20%
Вагітність та народження дітей	0%	0%
Особиста безпека: правила спілкування з незнайомими людьми	0%	0%

Питання «При проведенні уроків на які теми ви б почувалися невпевнено у своїх знаннях?» та «Які з питань вам було б некомфортно обговорювати з учнями на уроках?»

Попри те, що більшість вчителів підтримують формальну й неформальну сексуальну освіту й позитивно оцінюють свою здатність говорити на чутливі теми з дітьми та підлітками, для них можуть існувати бар'єри в реалізації цих заходів. За результатами опитування, на першому місці серед бар'єрів, які можуть перешкоджати участі в сексуальній освіті дітей – власна психологічна неготовність до обговорення, про яку відповіли 50%.

Таблиця 7. Бар'єри в обговоренні з учнівством тем про людську сексуальність

Бар'єри	Вчителі
Не маю бар'єрів	40%
Власна психологічна неготовність говорити на такі теми	50%
Незнання з чого почати і як вести такі розмови	30%
Невпевненість у власних знаннях з окремих тем	20%

Незацікавленість дитини/учнівства в обговоренні таких тем	10%
Спротив батьків	20%

Питання «Які бар'єри заважають вам говорити з вашою дитиною на теми про людську сексуальність (або спілкуватись так, як вам би хотілось)?» та «Які бар'єри заважають вам говорити з учнями на теми про людську сексуальність (або спілкуватись так, як вам би хотілось)?».

На питання «Як ви вважаєте, наскільки корисними для вас були б такі заходи або допоміжні матеріали щодо викладання тем зі сексуальної освіти?» 80% викладачів визначили курс зі сексуальної освіти для самих вчителів.

Отже, можемо зробити висновок по **Блоку 3** вчителі переважно позитивно оцінюють свою готовність до реалізації сексуальної освіти в школах, проте об'єктивні показники свідчать про протилежну ситуацію. Близько 40% впевнені у власних знаннях з окремих (чутливих) тем сексуальної освіти та у своїй спроможності обговорювати їх з учнівством. Проте звертаючи увагу на попередні блоки, можна відзначити, що вчителі мають хибні знання щодо тем людської сексуальності. Ще 50% відзначають проблему психологічної неготовності до викладання сексуальної освіти у школі.

Блок 4

Серед українських вчителів теж поширені міфи та хибні уявлення про негативні наслідки сексуальної освіти для поведінки молоді – вірять у них переважна більшість.

Таблиця 8. Поширеність серед вчителів стереотипів та упереджень

Твердження	Повністю згодні	Більшою мірою згодні	Більшою мірою незгодні	Повністю незгодні	Важко відповісти
Раніше починається статеве життя	80%		20%	10%	
Зростає частота статевих контактів	70%		15%	15%	
Зростає кількість статевих партнерів	50%		20%	20%	10%
Рідше використовується контрацепція	60%			10%	40%
Збільшується рівень знань про ризики завагітніти, захворіти на венеричні захворювання, заразитися інфекціями, що передаються статевим шляхом	10%	70%			20%

«Якою мірою ви погоджуєтеся з таким твердженням? Вплив сексуальної освіти призводить до». Примітка: твердження «Раніше починається статеве

життя», «Зростає частота статевих контактів», «Зростає кількість статевих партнерів» – хибні.

В опитуванні вчителі трансливали стереотипи, міфи та установки. Зокрема, 50% опитаних вчителів переконані, що дівчата, які носять короткий одяг та макіяж, цим спонукають хлопців до активних залицянь, що аборти мають бути заборонені в Україні 70%. Якщо вчителі мають подібні установки, то це може впливати не тільки на те, як вони подають матеріал на уроках чи на позакласних заходах – це також відображається й на їхній поведінці та ставленні до старшокласників.

Таблиця 9. Поширеність серед вчителів стереотипів та упереджень

Твердження	Цілковито згодні	Більшою мірою згодні	Більшою мірою незгодні	Цілковито незгодні	Важко відповісти
Дівчата, які носять короткий одяг та яскравий макіяж, ЦИМ спонукають хлопців до активних залицянь	50%	30%		20%	

ВІЛ-позитивні діти не повинні жити разом з іншими дітьми	10%		70%	10%	10%
Спорт має бути захищеним в Україні	70%		20%	10%	
Володі люди, які мали кількох сексуальних партнерів, є розбещеними		60%		20%	20%
Обговорення питань контрацепції в школі лише заохочує учнів до початку/активнішого статевого життя	10%	70%			20%
Займатися сексом до шлюбу соромно		30%	10%	60%	

Орієнтацію можна обрати		80%			20%
Жертвами насильства є жінки	60%	30%			10%
починати статеве життя можна лише після 18			90%		10%
Презерватив дозволяє захиститись від вірусних інфекцій, що передаються статевим шляхом, окрім ВІЛ-інфекції, тому що ВІЛ проникає через пори у латексі		20%		20%	60%

Питання «Якою мірою ви погоджуєтеся з таким твердженням?»

Отже, можемо зробити висновки по **Блоку 4** викладачі заявляють про відсутність бар'єрів та труднощів у освітлені певних тем щодо людської сексуальності, але разом з цим переважна більшість, у свої відповідях,

демонструє стереотипні думки, які в подальшому можуть впливати на процес викладання предмету, його якість, а також на ставлення викладача до учня.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

В процесі проведення емпіричного дослідження, нами були використаний метод анкетного опитування з метою визначення рівня підготовленості педагогічних працівників до викладання сексуальної освіти старшокласників відповідно міжнародних рекомендацій.

Наукове дослідження складалося із декількох етапів: визначення вибірки груп опитувальних; розробка анкети основі аналізу стандартів; проведення опитування; обробка та аналіз отриманих результатів.

В дослідженні взяли участь 25 вчителів. По результатах **Блоку 1** можемо зазначити, що абсолютна більшість педагогів виступають за сексуальну освіту в школі, проте вони не мають достатнього рівня знань, зокрема 100% респондентів не знають, що жінки є більш сприятливими до заражень, що передаються статевим шляхом. **Блок 2** дає нам зрозуміти, що викладачі мали досвід викладання сексуальної освіти (більшість проводили виховні години на теми з сексуальної освіти (90%) та готували тематичні плакати (60%)). і визначають важливість залучення до цього процесу шкільного психолога та медпрацівника. У **Блоці 3** вчителі переважно позитивно оцінюють свою готовність до реалізації сексуальної освіти в школах, проте об'єктивні показники свідчать про протилежну ситуацію. **Блок 4** переважна більшість респондентів демонструють стереотипні думки, упередження, що матиме вплив на процес викладання та відносини з учнями.

Можемо дійти загального висновку, що викладачі мають певний рівень теоретичних знань з тем ВІЛ/СНІД, контрацепції, інфекцій, що передаються

статевим шляхом, але цей рівень є недостатнім. Вчителі підтримують сексуальну освіту в школі, хоча 50% з них зазначають, що психологічно не готові до викладання. 40% відзначають, що не мають бар'єрів у спілкування на різні теми, що стосуються людської сексуальності, але переважна більшість демонструє стереотипи, упередження і хибні думки у своїх відповідях. Тому можемо зазначити, що викладачі мають недостатній рівень готовності.

Отже, на основі проаналізованого теоретичного матеріалу та емпіричного дослідження ми отримали інформацію для створення моделі компетентності вчителів у здійсненні сексуальної освіти старшокласників для впровадження її у програмах підвищення кваліфікації.

РОЗДІЛ ІІІ. РОЗРОБКА МОДЕЛІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ У ЗДІЙСНЕННІ СЕКСУАЛЬНОЇ ОСВІТИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

3.1. Складові/компоненти компетентності вчителя до здійснення сексуальної освіти

Національна рамка кваліфікацій [13] та ЗУ «Про освіту» [4] визначають Компетентність як динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

А.С. Макаренко розумів компетентність як коло питань, у яких людина добре розуміється не лише під час визначення предмета, але й за допомогою засобів неформальної освіти, унаслідок впливу середовища [12].

Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти описує компетентність вчителя як сукупність його особистісних якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності, гармонійна інтеграція яких в педагогічній діяльності дає оптимальний результат [10].

Отже, можемо визначити компетентність вчителя до здійснення сексуальної освіти як єдність його теоретичної й практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності. У нашому випадку навчати учнів різним аспектам сексуального та репродуктивного здоров'я, їх правам, аспектам сексуальності і здорових стосунках.

Рис. 3.1. Складові компетентності вчителя

Відповідно до наведеного вище визначення та поточних міжнародних стандартів, в даний час структурні компетенції розуміються як всеохоплюючі комплексні системи дій і описуються, розбиваючи їх на багатоаспектні три компоненти: *ставлення, навички та знання*.

Складові компетенцій:

Ставлення

- Розуміння важливості предмету сексуальної освіти
- Відвертість і повага до інших
- Відсутність стереотипів та упереджень

Навички

- Здатність створювати та підтримувати безпечне, інклюзивне та сприятливе середовище для навчання
- Вміння використовувати інтерактивні підходи до навчіння та навчання

- Вміння ефективно спілкуватися
- Здатність міркувати про переконання та цінності

Знання

- Знання про актуальні теми сексуальної освіти
- Базові знання з питань зміцнення здоров'я та психології
- Знання про різні підходи до сексуальної освіти та їх вплив

Ставлення розуміється як ключовий фактор, що впливає на особисту поведінку та керує нею.

Ставлення може бути неявним (і, таким чином, автоматичним і несвідоме) або явним (і, отже, свідомим і контрольованим). Особисте ставлення дуже пов'язане з особистими та соціальними норми та цінностями та можуть включати:

- Думки, переконання та ідеї (когнітивний компонент)
- Почуття, емоції та реакції на них (афективний компонент)
- Схильність діяти певним способом (поведінковий компонент)

Важливим є особисте ставлення вчителя до предмету, що є фактором надання високоякісної сексуальної освіти. Ставлення педагогів формує середовище навчання і впливає на мотивацію та досягнення учнів. (OECD, 2009).

Ставлення є важливим компонентом компетентності до здійснення сексуальної освіти вчителів, серед них такі показники:

- Розуміння важливості предмету сексуальної освіти
- Відвертість і повага до інших

- Відсутність стереотипів та упереджень

Таблиця 3.2. Ставлення як компонент компетентності вчителя здійснювати сексуальну освіту

Прихильність до сексуальної освіти
<i>Сексуальні педагоги повинні:</i>
Бути готові та мотивовані викладати сексуальну освіту
Бути відданим принципам всебічної та цілісної сексуальної освіти
Переконані, що всебічна і цілісна сексуальна освіта має позитивний вплив на (сексуальне) здоров'я учнів
Бути готові кинути виклик особистим думкам, нормам і почуттям, пов'язаним з темами сексуальності, різного культурного та релігійного походження, здібностей, гендерної ідентичності та сексуальної орієнтації учнів, їх батьків та колег (інші викладачі)
Розуміти, що власний досвід, ставлення та поведінка впливають на спосіб навчання учнів
Бути готовими до питань батьків щодо сексуальної освіти
Ґрунтувати свої відповіді лише на доказах (без емоцій та упереджень)

Відвертість і повага до інших
<i>Сексуальні педагоги повинні:</i>
Розглядати сексуальність як позитивний потенціал усіх людей
Демонструвати позитивне ставлення та повагу до проявів сексуальності у дітей, молоді (відповідно до віку та рівня розвитку)
Бути відвертими щодо різного походження, здібностей, гендерної ідентичності та сексуальної орієнтації

Демонструвати розуміння та повагу до прав людини, які стосуються учнів, їх батьків і колег, включаючи сексуальні та репродуктивні права, як зазначено у відповідних правових документах

Розвивати усвідомлення соціальної відповідальності та сприяти толерантності

Відсутність стереотипів та упереджень

Сексуальні педагоги повинні:

Демонструвати розуміння суспільних, культурних, релігійних, сімейних та індивідуальних факторів вплив на сексуальну поведінку та інші прояви сексуальності

Вміти аналізувати соціальні та культурні контексти та фактори, які впливають на сексуальність і сексуальна поведінка учнів

Вміти критично та конструктивно обмірковувати та розуміти особисті почуття, переконання, досвід, ставлення та цінності (включаючи упередження) щодо сексуальності та відносини

Уміти утримуватися від нав'язування учням особистих поглядів, переконань та припущень

Навички розуміються як здібності, які вчителі можуть набути. Вони дозволяють педагогічним працівникам якісно викладати сексуальну освіту. Навички можна засвоїти, модифікувати та розвивати. Вчителі можуть використовувати широкий спектр навичок у різних вимірах. У той час як у деяких предметах мета часто полягає в тому, щоб учні отримали нові знання і факти, мета сексуальної освіти є дещо ширшою. Сексуальна освіта має на меті озброїти учнів інформацією, навичками та позитивними цінностями щоб вони могли розуміти і керувати своєю сексуальністю, мати безпечні та повноцінні стосунки

та приймати відповідальність за свою та чужу сексуальну діяльність здоров'я та благополуччя. Для досягнення цієї мети, педагоги з питань сексуальності повинні використовувати різні навички в усіх вимірах.

Навички, які особливо важливі для сексуальні педагоги:

- Здатність створювати та підтримувати безпечне, інклюзивне та сприятливе середовище для навчання
- Вміння використовувати інтерактивні підходи до навчання та навчання
- Вміння ефективно спілкуватися
- Здатність міркувати про переконання та цінності

Таблиця 3.3. Навички як компонент компетентності вчителя здійснювати сексуальну освіту.

<p>Здатність створювати та підтримувати безпечне, інклюзивне та сприятливе середовище для навчання</p> <p><i>Сексуальні педагоги повинні:</i></p>
<p>Вміти створювати та підтримувати безпечне, інклюзивне та сприятливе середовище для навчання, щоб усі учні різного культурного та релігійного походження, здібностей, гендерної ідентичності та статевої приналежності, орієнтації відчували себе захищеними, включеними та мали повноваження брати участь у процесі освіти</p>
<p>Вміти використовувати сексуальну освіту для популяризації та зміцнення шкільної політики, що сприяє здоров'ю (включаючи запобігання сексуальному та гендерному насильству)</p>
<p>Бути пильним щодо ранніх симптомів, маркерів або ознак агресивної поведінки, сексуального та гендерного насильства</p>

Вміти встановлювати правила щодо поваги, конфіденційності та питань особистого простору

Вміння використовувати інтерактивні підходи до навчання

Сексуальні педагоги повинні:

Вміти використовувати широкий спектр інтерактивних та залучених підходів, орієнтованих на учнів та інструменти, які допомагають учням бути залученими; стимулювати роздуми та спілкування, розвивати навички, необхідні для побудови здорових стосунків і прийняття зважених рішень

Вміти шукати та оцінювати наявні матеріали та методи, щоб визначити доказово обґрунтовані, відповідні віку та розвитку ефективні методи навчання

Ділитися отриманим досвідом проведення занять з колегами

Вміння ефективно спілкуватися

Сексуальні педагоги повинні:

Уміти спілкуватися впевнено та без засуджень

Вміти використовувати відповідну мову, яку розуміють учні, комфортну, ту яка враховує різне культурне та релігійне походження, здібності, гендерну ідентичність та сексуальні орієнтації

Вміти відкрито обговорювати різні теми та проблеми, пов'язані з сексуальністю, з учнями відповідно до віку та розвитку

Вміти ефективно спілкуватися з учнями та їхніми батьками щодо складних і суперечливих питань та теми, професійно та без засуджень

Вміти належним чином реагувати на провокаційні запитання та заяви

Здатність міркувати про переконання та цінності
<i>Сексуальні педагоги повинні:</i>
Вміти міркувати про те, що розуміється як «нормальне» для учнів і в суспільстві в цілому (напр. образ тіла, гендерні ролі)
Вміти підтримувати учнів у розвитку критичного мислення (наприклад, у розрізненні між надійні та ненадійні джерела інформації)

Під знаннями розуміються професійні знання у всіх відповідних областях, які необхідні для надання високоякісної сексуальної освіти.

Педагогічні знання є основою роботи у всіх вчителів, незалежно від того, який предмет вони викладають. Це загальне знання включає такі аспекти, як правила та стратегії управління класом і організація навчання. Серед інших завдань для викладачів сексуальної освіти є завдання надати учням інформацію, засновану на доказах. На основі, наприклад, положення про сексуальне та репродуктивне здоров'я та права, сексуальність і стосунки.

Американські стандарти підготовки вчителів до викладання сексуальної освіти надають вичерпний огляд з тем, які слід засвоїти, структурувати відповідно до різних вікових груп. Сексуальні педагоги можуть працювати в різних умовах з різними цільовими групами. Дуже важливо, щоб термін «сексуальність» педагоги адаптували до потреб учнів, наприклад, їхнього віку.

Також слід зазначити, що сексуальний педагог не обов'язково повинен мати знання про кожну підтему даного предмету, однак є галузі, які особливо важливі для вчителів даної дисципліни це:

- Знання про актуальні теми сексуальності освіти
- Базові знання про зміцнення здоров'я та психології
- Знання про способи сексуальної освіти та їх вплив

Таблиця 3.4. Знання як компонент компетентності вчителя здійснювати
сексуальну освіту

Знання про актуальні теми сексуальної освіти
<i>Сексуальні педагоги повинні знати про:</i>
Тіло людини та розвиток людини (наприклад, усі частини тіла, їх функції, різні типи тіла, вікові відмінності в організмі та їх розвиток)
Народжуваність і репродукція (наприклад, вагітність, пологи, менструальний цикл, материнство і батьківство)
Сексуальність загалом (наприклад, емоції, почуття, фізичні аспекти, насолода, задоволення, різні сексуальні вирази та поведінка, сексуальність у різному віці, гендерні відмінності)
Різноманітність емоцій (наприклад, різні типи емоцій, слова для емоцій, різні види любові, відмінності між коханням, дружбою тощо)
Відносини та різні способи життя (наприклад, дружба, спілкування, знайомства, одностатеві стосунки; різноманітні форми сімейних відносин та їх розпад, підтримання відносин)
Сексуальність, здоров'я та благополуччя (наприклад, як розширити усвідомлення власного тіла; симптоми, ризики і наслідки небезпечних, неприємних і небажаних сексуальних переживань; передача ВІЛ та інші інфекції, що передаються статевим шляхом, профілактика, лікування, догляд та підтримка; ризикова поведінка та її наслідки, сексуальне насильство, позитивний вплив сексуальності на здоров'я та самопочуття)
Сексуальність та права (наприклад, міжнародні сексуальні права дітей, національні закони та правила)
Соціальні та культурні детермінанти сексуальності (наприклад, соціальні, культурні та релігійні норми та цінності в різних суспільствах; вплив тиску з боку однолітків, ЗМІ, порнографії, законів про сексуальні рішення)

Базові знання з питань зміцнення здоров'я та психології
<i>Сексуальні педагоги повинні знати про:</i>
Психосексуальний розвиток та теорія соціалізації дітей та молоді
Стилі навчання та стратегії навчання учнів
Комунікація та кризова інтервенція
Концепція здоров'я
Детермінанти сексуальної поведінки учнів (наприклад, походження, шкільне середовище, сім'я, однолітки)
Організації – системи направлення для учнів та викладачів для отримання інформації про сексуальність і здоров'я

Знання про різні підходи до сексуальної освіти та їх вплив
<i>Сексуальні педагоги повинні знати про:</i>
Опір сексуальній освіті в суспільстві
Бар'єри на шляху впровадження та забезпечення сексуальної освіти
Інтерактивні методи навчання, які відповідають конкретним цільовим групам (з різним походження та здібностями) та цілі навчання
Знання різноманітних якісних матеріалів, уроків та джерел інформації
Знання про те, як організувати, керувати та проводити проект та уроки сексуальної освіти (наприклад, координація різних учасників проекту, планування екскурсій)
Мова, якою діти та молодь користуються щодо сексуальності
Точна термінологія в різних галузях, що стосуються сексуальності (наприклад, психологія, медицина, соціологія)

Дана модель компетенцій є актуальною для різних спеціалістів, що працюють у сфері сексуальної освіти. Ці компоненти (ставлення, знання та навички) впливають один на одного значною мірою і тому не можуть розглядатися як незалежні один від одного. В ідеалі педагоги повинні володіти усіма цими компетенціями.

3.2. Апробація моделі компетентності вчителя до здійснення сексуальної освіти

Апробація моделі компетентності вчителів до здійснення сексуальної освіти була здійснена шляхом експертної оцінки. Огляд нашої моделі здійснила доктор Університету Маунт-Сент-Вінсент (Галіфакс, Канада) Жаклін Гахаган та доктор педагогічних наук Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. Дем'янчука (Рівне, Україна) Красовська Ольга Олександрівна.

Робота була оцінена на високому рівні. З сильних сторін виділено: структуру роботи, оформлення згідно з міжнародними стандартами, і також інклюзивність.

З рекомендацій можемо виділити зауваження Жаклін Гахаган щодо доцільного вживання терміну «sexual health education» (освіта щодо сексуального здоров'я) – який зазвичай використовується на національному та міжнародному рівні.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів дослідження засвідчило досягнення мети, розв'язання поставлених завдань і дало змогу дійти до таких науково-теоретичних висновків:

Проаналізували поняття сексуальна освіта та компетенція сексуального педагога, здійснили аналіз міжнародних стандартів у порівнянні з українським законодавством. Зауважили, що сексуальна освіта спрямована на передавання наукової, реальної та об'єктивної інформації не лише про анатомію статевих органів та репродуктивне здоров'я, а й здатності людей робити свідомий, здоровий вибір щодо стосунків, сексуальності, емоційного та фізичного здоров'я; вивчає широкий спектр тем, пов'язаних із сексуальністю, досліджує цінності та переконання щодо цих тем і допомагає людям отримати навички, необхідні для навігації у стосунках із собою, партнерами та спільнотою.

Окреслили етапи дослідження щодо визначення рівня підготовленості педагогічних працівників до впровадження сексуальної освіти старшокласників відповідно міжнародних рекомендацій. Визначили вибірку опитувальних, розробили авторську анкету на основі Американського національного стандарту підготовки вчителів до викладання сексуальної освіти, провели опитування 25 викладачів (15 пройшли опитування очно, 10 – в онлайн форматі).

Опираючись на результати емпіричного дослідження, ми розробили та апробували модель компетентності вчителів у здійсненні сексуальної освіти старшокласників для впровадження її у програмах підвищення кваліфікації. Дана модель компетенцій є актуальною для різних спеціалістів, що працюють у сфері сексуальної освіти. Ці компоненти впливають один на одного значною мірою і тому не може розглядатися як незалежні один від одного. В ідеалі педагоги повинні володіти всіма цими компетенціями. Компетентність розуміється як

здатність задовольняти складну потребу: у нашому випадку навчати учнів різним аспектам сексуального та репродуктивного здоров'я, їх правам, аспектам сексуальності й здорових стосунках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байдарова О. О., Бобрик О. В. /Сексуальна освіта в школі: Чи потребують вчителі спеціальної підготовки (2021) с.51-53
2. Державного стандарту базової середньої освіти [Електронний ресурс] режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
3. Європейський суд з прав людини [Електронний ресурс] режим доступу: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_UKR.pdf
4. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Звіт Генеральної Асамблеї ООН 2010 року [Електронний ресурс] режим доступу: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/31stReportUkraine-ukr.pdf>
6. Комітет з економічних, соціальних і культурних прав [Електронний ресурс] режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/content/komitet-z-ekonomichnih-politichnih-socialnih-ta-kulturnih-prav-oon.html>
7. Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок [Електронний ресурс] режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
8. Комітет ООН з прав дитини [Електронний ресурс] режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text
9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права людини з інвалідністю [Електронний ресурс] режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
10. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kgpa.km.ua/?q=node/233>

11. Концепція Загальнодержавної програми «Репродуктивне та статеве здоров'я нації на період до 2021 року» [Електронний ресурс] режим доступу: <https://www.apteka.ua/article/404360>
12. Макаренко А. С. Некоторые выводы из моего педагогического опыта//Пед. соч.: В 8 т. —М.: Педагогика, 1984. С.408
13. Національна рамка кваліфікацій [Електронний ресурс] режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/natsionalna-ramka-kvalifikatsiy>
14. Обізнаність та ставлення спільноти вчителів до комплексної сексуальної освіти / UNFPA-CEDOS, 2020. [Електронний ресурс] режим доступу: <https://ukraine.unfpa.org/uk/SCEResearch>
15. Постанова «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти» [Електронний ресурс] режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>
16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» [Електронний ресурс] режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF#Text>
17. Принципи сексуальної освіти в Європейському Союзі [Електронний ресурс] режим доступу: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/462515/IPOL-FEMM_NT\(2013\)462515_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/462515/IPOL-FEMM_NT(2013)462515_EN.pdf)
18. Програмі дій Міжнародної конференції з народонаселення та розвитку [Електронний ресурс] режим доступу: <https://ukraine.unfpa.org/uk/ICPDPage>
19. Результати опитування фокус-групових інтерв'ю з підлітками та вчителями «Теми статевого виховання в практиці викладання предмету» / Благодійний фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї», 2017.
20. A guide for developing policies on the sexual and reproductive health and rights of young people. [Electronic resource] access mode:

http://www.ysafe.net/SAFE/documents/Design_ippfpolicy%20guide%20final_Sep07.pdf

21. Assessment of the Application of the National Teacher Preparation Standards for Sexuality Education [Electronic resource] access mode: https://www.advocatesforyouth.org/wp-content/uploads/2019/09/Assessment_National_Teacher_Preparation_Standard_s.pdf
22. Begley, T., Daly, L., Downes, C., De Vries, J., Sharek, D., and Higgins, A. (2022). Training programmes for practitioners in sexual health promotion: an integrative literature review of evaluations. *Sex Educ.* 22, 84–109.
23. European Expert Group on Sexuality Education (2016). Sexuality education: what is it? *Sex Educ.* 16, 427–431. doi: 10.1080/14681811.2015.1100599
24. International Technical Guidance on Sexuality Education. An evidence-informed approach. Revised edition / UNESCO, 2019. 139 p.
25. MacEntee, K. (2016). Two years later: preservice teachers' experiences of learning to use participatory visual methods to address the South African AIDS Epidemic. *Educ. Res. Soc. Change* 5, 81–95. doi: 10.17159/2221-4070/2016/v5i2a6
26. National Sex Education Standards: Core Content and Skills, K–12 (Second Edition). [Electronic resource] access mode: <https://advocatesforyouth.org/wp-content/uploads/2020/03/NSES-2020-web.pdf>
27. National Teacher Preparation Standards for Sexuality Education Advisory Committee [Electronic resource] access mode: <https://www.advocatesforyouth.org/wp-content/uploads/2019/09/teacher-standards-1.pdf>
28. Professional Preparation Program Curriculum Mapping Tool for Implementation of the National Teacher Preparation Standards for Sexuality Education

- [Electronic resource] access mode: <https://www.advocatesforyouth.org/wp-content/uploads/2019/09/IHE-Curriculum-Mapping-Tool-reformat.pdf>
29. Sexual rights: an IPPF declaration. London. [Electronic resource] access mode: <http://www.ippf.org/en/Resources/Statements/Sexual+rights+an+IPPF+declaration.htm>
30. Sexuality education – what is it? / European Expert Group on Sexuality Education. // *Sexuality, Society and Learning*. – 2015. – C. Pages 427–431.
31. Sexuality education matters: preparing pre-service teachers to teach sexuality education / Ollis, Debbie, Harrison, Lyn and Maharaj, Claire / Deakin University, Burwood, 2013. 445 p.
32. Public Health Agency of Canada. (2008). *Canadian Guidelines for Sexual Health Education*. Catalogue No: HP40-25/2008E. Ottawa: Author.
33. Sex Information and Education Council of Canada. (2010). *Sexual health education in the schools: Questions and answers (3rd ed.)*. Toronto: SIECCAN.
34. Systematic Review of the Provision of Sexuality Education to Student Teachers in Initial Teacher Education. [Electronic resource] access mode: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/feduc.2022.787966/full>
35. Training matters: A framework for core competencies of sexuality educators / WHO Regional Office for Europe and BZgA / Federal Centre for Health Education (BZgA). Cologne, 2017. 62 p.
36. Tupper, Kenneth (2013). “Sex, Drugs and the Honour Roll: The Perennial Challenges of Addressing Moral Purity Issues in Schools”. *Critical Public Health* 24 (2): 115–131.
37. United Nations Educational Scientific and Cultural Organisation [UNESCO] (2018). *International Technical Guidance on Sexuality Education*. Paris: UNESCO.
38. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation [UNESCO] (2009). *International Technical Guidance on Sexuality Education: An Evidence-*

Informed Approach for Schools, Teachers and Health Educators. Paris: UNESCO.

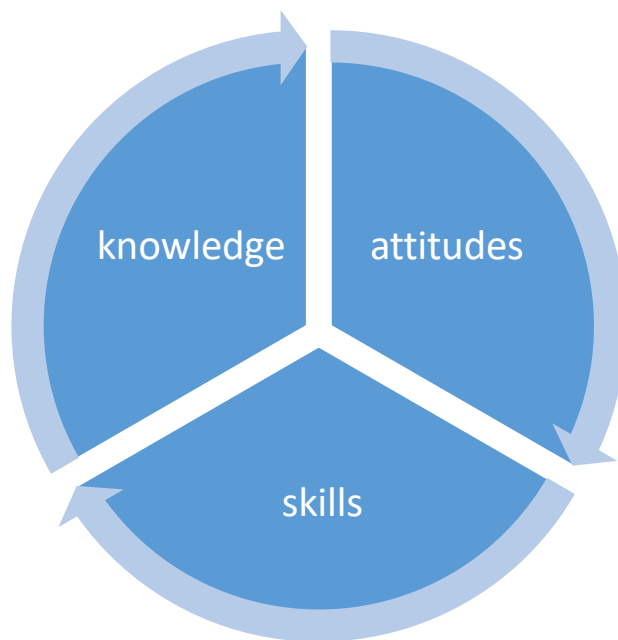
39. World Health Organisation [WHO]/Regional Office for Europe & Federal Centre for Health Education BZgA (2010). *Standards for Sexuality Education in Europe: A Framework for Policy Makers, Educational and Health Authorities and Specialists*. Cologne: Federal Centre for Health Education – BZgA.
40. World Health Organisation [WHO]/Regional Office for Europe & Federal Centre for Health Education BZgA (2017). *Training Matters: A Framework of Core Competencies for Sexuality Educators*. Cologne: Federal Centre for Health Education – BZgA.

ДОДАТКИ

Додаток 1

A model of teacher competence in the implementation of sexual education among a sample of high school students

Competence is understood as the ability to meet a complex need: in our case, to teach students various aspects of sexual and reproductive health, their rights, sexuality, and healthy relationships.

As demonstrated by above definition and current international standards, structural competencies are understood as comprehensive integrated systems of action, breaking down into three multifaceted components: attitudes, skills, and knowledge.

Components of competencies:

Attitude

- Understanding the importance of the subject of sex education
- Openness and respect for others
- Avoidance of stereotypes and prejudices

Skills

- Ability to create and maintain a safe, inclusive, and supportive learning environment
- Ability to use interactive approaches to learning and learning
- Ability to communicate effectively
- Ability to think about beliefs and values

Knowledge

- Knowledge of current topics of sex education
- Basic knowledge of health promotion and psychology
- Knowledge of different approaches to sex education and their impact

Attitudes

Attitudes are understood as a key factor that influences and informs personal behavior.

Attitudes can be implicit (automatic and unconscious) or explicit (conscious and controlled). Personal attitudes are strongly related to personal and social norms and values and may include:

- Thoughts, beliefs, and ideas (the cognitive component)
- Feelings, emotions, and reactions to them (affective component)
- Tendency to act in a certain way (the behavioral component)

The teacher's attitude to the subject matter is important, which is a factor in providing high-quality sex education. The attitude of teachers shapes the learning environment and influences the motivation and achievement of students.

Attitudes are an important component of teachers' sexual education, including the following indicators:

- Understanding the importance of the subject of sex education
- Openness and respect for others
- Lack of stereotypes and prejudices

Commitment to sex education
Sex educators should:
Be prepared and motivated to teach sex education
Be committed to the principles of comprehensive and holistic sex education

Be convinced that comprehensive and holistic sex education can have a positive impact on the (sexual) health of students
Be prepared to challenge personal thoughts, norms, and feelings related to sexuality, cultural and religious backgrounds, abilities, gender identity, and sexual orientation of students, their parents, and colleagues (other teachers)
Understand that one's own experiences, attitudes, and behaviors influence the way students learn
Be prepared for questions about sex education from parents
Base responses on evidence (without emotions and prejudices)

Openness and respect for others
Sex educators should:
Consider sexuality as a positive potential for all people
Demonstrate a positive attitude and respect for sexuality in children and youth (according to age and level of development)
Be open about different backgrounds, abilities, gender identities, and sexual orientation
Demonstrate understanding and respect for the human rights of students, their parents, and colleagues, including sexual and reproductive rights, as set out in relevant legal instruments
Develop an awareness of social responsibility and promote tolerance

Lack of stereotypes and prejudices
Sex educators should:
Demonstrate an understanding of social, cultural, religious, family, and individual factors influencing sexual behavior and other manifestations of sexuality
Be able to analyze social and cultural contexts and factors that affect students' sexuality and sexual behavior
Be able to critically and constructively reflect and understand personal feelings, beliefs, experiences, attitudes, and values (including prejudices) about sexuality and relationships
Be able to refrain from imposing personal views, beliefs, biases and assumptions on students

Skills

Skills are understood as abilities that teachers can acquire. They allow teachers to teach quality sex education. Skills can be learned, modified, and developed. Teachers can use a wide range of skills in different dimensions. While in some subjects the goal

is often to provide students with new knowledge and facts, the goal of sex education is somewhat broader. Sex education aims to equip students with information, skills, and positive values so that they can understand and manage their sexuality, have safe and fulfilling relationships, and take responsibility for their own and others' sexual health and well-being. To achieve this, sexuality educators must use different skills in all dimensions.

Skills that are especially important for sex educators:

- Ability to create and maintain a safe, inclusive, and supportive learning environment
- Ability to use interactive approaches to learning and learning
- Ability to communicate effectively
- Ability to think about beliefs and values

Ability to create and maintain a safe, inclusive, and supportive learning environment
Sex educators should:
Be able to create and maintain a safe, inclusive, and supportive learning environment so that all students of different cultural and religious backgrounds, abilities, gender identity, and gender expression, and sexual orientation feel protected, included, and empowered to participate in the educational process
Be able to use sex education to promote and strengthen school policies that promote health (including the prevention of sexual and gender-based violence)
Be vigilant about early symptoms, markers or signs of aggressive behavior, sexual and gender-based violence
Be able to set rules for respect, privacy, and privacy

Ability to use interactive approaches to learning
Sex educators should:
Be able to use a wide range of interactive and engaging student-centered approaches and tools to help students engage; stimulate reflection and communication, develop the skills needed to build healthy relationships, and make informed decisions
Be able to search for and evaluate available materials and methods to determine evidence-based, age-appropriate, and effective teaching methods
Share the experience of conducting classes with colleagues

Ability to communicate effectively
Sex educators should:
Be able to communicate confidently and without judgment

Be able to use appropriate language that students understand, comfortable with, one that takes into account different cultural and religious backgrounds, abilities, gender identities, and sexual orientations
Be able to openly discuss various topics and issues related to sexuality with students according to age and development
Be able to communicate effectively with students and their parents on complex and controversial issues and topics, professionally and without condemnation
Be able to respond appropriately to provocative questions and statements

Ability to consider beliefs and values
Sex educators should:
Be able to think about what is understood as "normal" for students and in society as a whole (body image, gender roles)
Be able to support students in the development of critical thinking (for example, in distinguishing between reliable and unreliable sources of information)

Knowledge

Knowledge means professional knowledge in all relevant areas that is necessary to provide high-quality sex education.

Pedagogical knowledge is the basis of the work of all teachers, regardless of what subject they teach. This general knowledge includes aspects such as classroom management rules and strategies and the organization of learning. Other tasks for sex education teachers include providing students with evidence-based information. Based on, for example, provisions on sexual and reproductive health and rights, sexuality, and relationships.

American Standards for Preparing Teachers for Sex Education provide a comprehensive overview of topics to be mastered and structured according to different age groups. Sex educators can work in different settings with different target groups. Educators must adapt the term "sexuality" to the needs of students, such as their age.

It should also be noted that a sex educator does not have to know every subtopic of the subject, but some areas are especially important for teachers of this discipline and are:

- Knowledge of current topics of sexuality education
- Basic knowledge of health promotion and psychology

- Knowledge of methods of sex education and their impact

Knowledge of current topics of sex education
Sex educators need to know about:
The human body and human development (for example, all parts of the body, their functions, different body types, age differences in the body, and their development)
Fertility and reproduction (pregnancy, childbirth, menstruation, motherhood, and fatherhood)
Sexuality in general (emotions, feelings, physical aspects, pleasure, enjoyment, different sexual expressions and behaviors, sexuality at different ages, gender differences)
Variety of emotions (for example, different types of emotions, words for emotions, different types of love, differences between love, friendship, etc.)
Relationships and different ways of life (for example, friendship, communication, dating, same-sex relationships; various forms of family relationships and their breakup, maintaining relationships)
Sexuality, health, and well-being (how to raise awareness of one's own body; symptoms, risks, and consequences of dangerous, unpleasant, and unwanted sexual experiences; transmission of HIV and other sexually transmitted infections, prevention, treatment, care, and support; risky behavior and its consequences, sexual violence, the positive impact of sexuality on health and well-being)
Sexuality and rights (international sexual rights of children, national laws and regulations)
Social and cultural determinants of sexuality (social, cultural, and religious norms and values in different societies; the influence of peer pressure, media, pornography, sexual decision laws)

Basic knowledge of health promotion and psychology
Sex educators need to know about:
Psychosexual development and the theory of socialization of children and youth
Learning styles and learning strategies for students
Communication and crisis intervention
Health concept
Determinants of sexual behavior of students (origin, school environment, family, peers)
Organizations are referral systems for students and teachers to receive information about sexuality and health

Knowledge of different approaches to sex education and their impact
Sex educators need to know about:

Resistance to sex education in society
Barriers to the introduction and provision of sex education
Interactive teaching methods that correspond to specific target groups (with different backgrounds and abilities) and learning objectives
Knowledge of various quality materials, lessons, and sources of information
Knowledge of how to organize, manage and conduct a sex education project and lessons (coordinating different project participants, planning excursions)
The language that children and young people use about sexuality
Precise terminology in various fields related to sexuality (e.g. psychology, medicine, sociology)

Опитувальник для визначення рівня підготовленості педагогічних працівників до сексуальної освіти старшокласників

Шановний респонденте! Запрошуємо Вас взяти участь в опитуванні, спрямованому на визначення рівня підготовленості педагогічних працівників до сексуальної освіти старшокласників.

Опитування проводиться кафедрою соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка в рамках виконання кваліфікаційної роботи здобувачем освітнього рівня «бакалавр». Ми гарантуємо Вам конфіденційність, всі анкети будуть закодовані таким чином, що буде неможливо ідентифікувати респондента. Результати дослідження будуть представлені в узагальненому вигляді, без посилань на конкретних респондентів. Ваша участь у дослідженні є добровільною. Опитувальник складається з 4 блоків, містить питання закритого та відкритого типу. Ми сподіваємось завдяки Вашим відповідям зробити висновки щодо необхідних практичних кроків для розвитку сексуальної освіти в Україні.

Вкажіть Вашу стать:

- Жінка
- Чоловік
- Інше

У якому закладі освіти Ви працюєте? (Вкажіть повну назву)

Який предмет Ви викладаєте?

- Основи здоров'я
- Біологія
- Громадянська освіта
- Веду поточний клас (класний керівник)

- Нічого з вищенаведеного

Який стаж роботи у педагогічній сфері Ви маєте?

Блок 1

У школах має бути сексуальна освіта ?

- Повністю підтримую
- Більшою мірою підтримую
- Як підтримую, так і не підтримую
- Більшою мірою не підтримую
- Зовсім не підтримую
- Важко відповісти

Як ви вважаєте, з якого класу має починатися сексуальна освіта в школі ?

Напишіть як ви розумієте термін "сексуальна освіта"...

Який метод контрацепції допоможе стовідсотково уникнути небажаної вагітності?

- Презервативи
- Протизаплідні таблетки
- Діафрагма зі сперміцидами
- Утримання від статевого контакту

Оберіть серед вказаних факторів ті, які можуть стати шляхами інфікування ВІЛ? (можна обрати декілька відповідей)

- Поцілунки
- Секс
- Укуси тварин
- Рукоштовпання
- Нанесення тату
- Медичні маніпуляції
- Відвідування басейну

Яка зі статей є більш сприятливою до заражень збудниками захворювань, що передаються статевим шляхом?

- Чоловіки
- Жінки
- Однаково

Що впливає на формування сексуальності?

- Біологічна стать
- Гендерна ідентичність
- Сексуальна орієнтація
- Усі варіанти

У яких випадках можна завагітніти?

- При перерваному статевому акті
- Під час менструації
- Якщо еякуляція не в піхву, а на зовнішні статеві органи
- У всіх випадках

Які основні небезпеки зловживання порнографією?

- Втрачається здатність будувати реальні стосунки
- Створюється хибне уявлення про секс та сексуальність
- Виникає відволікання від справжніх почуттів

Яке захворювання можна вилікувати?

- Герпес
- Кандидоз
- Вірус папіломи людини

Блок 2

**Як ви вважаєте, які з цих форматів найбільш доречні для сексуальної освіти в школах?
(можна обрати декілька відповідей)**

Лекції запрошених спеціалістів (медики, інші сертифіковані спеціалісти)	
Заняття зі шкільним психологом/соціальним педагогом	
Вивчення окремих тем у межах обов'язкових предметів («Основи здоров'я», «Біологія», «Громадянська освіта» тощо)	
Окремий обов'язковий предмет сексуальна освіта	
Класні (виховні) години	
Окремий вибіркового предмет сексуальна освіта	
Важко відповісти	

На вашу думку, наскільки важливою є тема людської сексуальності (зокрема, репродуктивного здоров'я та стосунків) серед інших у школі?»

- Найважливіша за всі інші теми
- Важливіша за більшість тем
- Менш важлива за інші теми
- Взагалі не важлива
- Важко відповісти

Як ви вважаєте, які з тем мають бути включені в навчальні програми шкільних предметів? (можна обрати декілька відповідей)

Особиста безпека: правила спілкування з незнайомими людьми	
Захворювання, що передаються статевим шляхом ВІЛ/СНІД	
Контрацепція	
Безпека в інтернеті	
Вагітність та народження дітей	
Прийняття рішення про початок статевого життя	
Рівність чоловіків та жінок (Гендерна рівність та стереотипи)	
Менструації	
Коректні назви інтимних частин тіла	
Згода на секс	
Полюції	
Сексуальні орієнтації	

Ви організовували або проводили якісь із зазначених заходів, пов'язаних із статевим вихованням, для учнів?» та «Чи ви плануєте (зокрема, повторно) або хотіли б організувати у своїй школі такі заходи, пов'язані зі сексуальною освітою?

Захід	Проводив	Планую
Виховні години		
Запрошення спеціалістів ззовні (медпрацівників, представників громадських організацій тощо)		
Відвідування тематичних тренінгів чи лекцій поза школою		
Факультативи (напр., «Захисти себе від ВІЛ», «Дорослішай на здоров'я»)		
Підготовка тематичних плакатів		
Нічого з перерахованого		

Хто точно має бути залученим до сексуальної освіти старшокласників? (можна обрати декілька відповідей)

Батьки	
Вчителі	
Шкільні психологи	
Медпрацівники	
Класні керівники	
Шкільні соціальні педагоги	
Представники церкви або релігійних організацій	
Друзі/знайомі/однолітки дітей	

Хто точно НЕ має бути залученим до сексуальної освіти старшокласників? (можна обрати декілька відповідей)

Батьки	
Вчителі	

Шкільні психологи	
Медпрацівники	
Класні керівники	
Шкільні соціальні педагоги	
Представники церкви або релігійних організацій	
Друзі/знайомі/однолітки дітей	

Чи передбачало ваше навчання під час здобуття вищої освіти або підвищення кваліфікації щось із нижче перерахованого? (можна обрати декілька відповідей)

Основна інформація щодо людської сексуальності	
Як говорити з батьками про сексуальну освіту	
Ознайомлення з навчальними програмами (зі сексуальної освіти)	
Культурна та духовна (зокрема релігійна) чутливість у викладенні тем з сексуальної освіти	
Методи викладання тем про людську сексуальність	
Практика викладання тем про людську сексуальність учнівству	
Нічого з вищеперерахованого	

Блок 3

При проведенні уроків на які теми ви б почувалися невпевнено у своїх знаннях?» та «Які з питань вам було б некомфортно обговорювати з учнями на уроках? (можна обрати декілька відповідей)

Теми	Невпевненість у своїх знаннях	Некомфортно обговорювати
Сексуальні орієнтації		
Згода на секс		
Прийняття рішення про початок статевого життя		
Полюції		
Коректні назви інтимних частин тіла		
Менструації		

Рівність чоловіків та жінок (Гендерна рівність та стереотипи)		
Контрацепція		
Безпека в інтернеті		
ВІЛ/СНІД		
Захворювання, що передаються статевим шляхом		
Вагітність та народження дітей		
Особиста безпека: правила спілкування з незнайомими людьми		

Які бар'єри заважають вам говорити з учнями на теми про людську сексуальність (або спілкуватись так, як вам би хотілось)? (можна обрати декілька відповідей)

Не маю бар'єрів	
Власна психологічна неготовність говорити на такі теми	
Незнання з чого почати і як вести такі розмови	
Невпевненість у власних знаннях з окремих тем	
Незацікавленість дитини/учнівства в обговоренні таких тем	
Недостатньо близькі або довірливі стосунки з дитиною	
Спротив батьків	

Як ви вважаєте, наскільки корисними для вас були б такі заходи або допоміжні матеріали щодо викладання тем зі сексуальної освіти?

Захід	Дуже корисно	Більшою мірою корисно	Більшою мірою не корисно	Зовсім не корисно
Курс зі сексуальної освіти для самих вчителів				
Тренінги з концептуальних підходів і методики проведення занять				

Посібники та інші матеріали для проведення занять				
Ознайомлення з досвідом інших колег, які проводять заняття				

Блок 4

Твердження	Цілковито погоджуються	Скоріше погоджуються	Скоріше не погоджуються	Абсолютно не погоджуються	Важко відповісти
Раніше починається статеве життя					
Зростає частота статевих контактів					
Зростає кількість статевих партнерів					
Частіше використовується контрацепція					
Збільшується рівень знань про ризики завагітніти, заразитися інфекціями, що передаються статевим шляхом					

Якою мірою ви погоджуєтесь з такими твердженнями ?

Ситуація	Цілковито погоджуються	Скоріше погоджуються	Скоріше не погоджуються	Абсолютно не погоджуються	Важко відповісти
Дівчата, які носять короткий одяг та яскравий макіяж, ЦИМ спонукають хлопців до активних залицянь					
ВІЛ-позитивні діти не повинні вчитися разом з іншими дітьми					
Аборт має бути забороненим в Україні					
Молоді люди, які мали кількох сексуальних партнерів, є розбещеними					
Обговорення питань контрацепції в школі лише підштовхує учнів до початку/активнішого статевого життя					
Займатися сексом до шлюбу соромно					
Орієнтацію можна обрати					
Жертвами насильства є жінки					

Починати статеве життя можна лише після 18					
Презерватив дозволяє захиститись від усіх інфекцій, що передаються статевим шляхом, окрім ВІЛ-інфекції, тому що ВІЛ проникає через пори у латексі					

Рекомендації

Review

Hello Olha,

Many thanks for sending me your model to review. Overall, I think this is really great work!

Here are some references to consider including:

- Canadian Guidelines for Sexual Health Education.
- Sex Information and Education Council of Canada. (2010). Sexual health education in the schools: Questions and answers (3rd ed.). Toronto: SIECCAN.
- Questions & Answers: Sexual Health Education in Schools and Other Settings.

Also, I think it is important to use the term 'sexual health education which is commonly used nationally and internationally.

What is sexual health education?

Sexual health education is “**a lifelong process of acquiring information and forming attitudes, beliefs, and values about such important topics as identity, relationships, and intimacy**” (SIECUS, Guidelines, 2004, p. 13). Sexual health education programs start in prekindergarten and continue through Grade 12.

Sexual health is **a state of physical, emotional, mental and social well-being related to sexuality**; it is not merely the absence of disease, dysfunction or infirmity.

Best of luck!

Warmly,
Jacquie

Jacqueline (Jacquie) Gahagan, PhD (They/Them)

Associate Vice-President, Research

Mount Saint Vincent University

Evaristus, 223B

166 Bedford Highway

Halifax, Nova Scotia

B3M 2J6

Canada

Рецензія

**на модель компетентності вчителів у здійсненні сексуальної освіти
старшокласників**

студентки Київського національного університету імені Тараса Шевченка
факультету психології, кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки
Бобрик Ольги Василівни

Модель присвячена актуальній проблемі здійснення педагогічними працівниками сексуальної освіти в школі. З сильних сторін можна виділити чіткість та структурованість роботи, її інклюзивність. Текст моделі легкий для розуміння, оформлений згідно міжнародних стандартів.

Модель має меті посилити декілька взаємопідкріплюючих компонентів: розширення знань і розуміння; пояснення почуттів, цінностей та ставлення; розвиток або зміцнення навичок, а також заохочує та підтримує поведінку, яка знижує ризикову поведінку.

В цілому робота виконана у достатньому обсязі, відповідає встановленим актуальним вимогам суспільства і заслуговує позитивної оцінки її авторці, Бобрик Ользі Василівні.

Завідувач кафедри початкової та дошкільної освіти.
Доктор педагогічних наук, доцент.
Професор кафедри теорії та методики початкової освіти

КРАСОВСЬКА ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА